

Zielona Góra, 1 września 2019 r.

dr hab. Marzena Magda-Adamowicz, prof. UZ
Uniwersytet Zielonogórski

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

Mgr Katarzyny Tomasik-Abdelsamie

na temat:

Wczesna opieka i edukacja dzieci w Niemczech. Stan aktualny i kierunki rozwoju

napisanej pod kierunkiem dr hab. Inetty Nowosad, prof. UZ

w Instytucie Pedagogiki

na Wydziale Pedagogiki, Psychologii i Socjologii

Uniwersytetu Zielonogórskiego

Każdy kraj ma własne tło historyczne, społeczne i gospodarcze, dlatego działa na innych zasadach. Jednak w określonych dziedzinach jesteśmy w stanie dostrzec zbliżone formy funkcjonowania. Porównywanie do siebie różnych państw, a tym samym różnych narodów wydaje się być niewłaściwe bowiem trudno nawet znaleźć wspólny mianownik. Natomiast konstruktywna jest umiejętność czerpania wiedzy z doświadczenia efektywniejszych rozwiązań.

Gdy analizujemy systemy edukacji innych krajów autorzy koncentrują się na „pozytywnych” komponentach. Jako faktory pozytywne postrzegamy te, które korzystnie wpływają na uczących się i nauczających, co pozwalają im na swobodne i naturalne doświadczanie codzienności, świadome wyrażanie siebie, uczyć przez zabawę zgodne z predyspozycjami i potrzebami wychowanków, co jednocześnie pozwala na dużą efektywność systemu oświatowo-wychowawczego itp.

Współczesna neurobiologia pokazuje nam, że nie ma lepszych narzędzi do poznawania, niż doświadczanie w stanie entuzjazmu, bowiem mózg jest wtedy najbardziej chłonny. To trudne jest do zrealizowania w praktyce ze względu na liczebność grup, uwarunkowania, dostępność do edukacji, jej finansowanie, wspieranie i inwestowanie w nią oraz podstawy prawne, plany kształcenia, czy przyjęte modele edukacyjne itp.

W wielu krajach przygotowanie dziecka do podjęcia obowiązków szkolnych rozpoczyna się nie w wieku 5 lub 6 lat, lecz znacznie wcześniej. To przygotowanie obejmuje dwa etapy długofalowy i bezpośredni. Etap pierwszy, obejmujący cały wiek żłobkowy i

przedszkolny, polega na trosce o prawidłowy, harmonijny, wszechstronny rozwój psychiczny i fizyczny dziecka, na zapewnieniu mu jak najlepszych sprzyjających warunków życia oraz właściwego oddziaływania wychowawczego. Ważne jest, aby w tym okresie skorygować wszystkie wady, wyleczyć ewentualne schorzenia. Bowiem im wcześniej podejmie się działania lecznicze, korygujące, tym bardziej są one skuteczne, wymagają mniejszego wysiłku i nakładu czasu.

Drugim bardzo ważnym etapem, dokonującym się w ostatnim roku przed rozpoczęciem nauki, jest czuwanie nad prawidłowym rozwojem umysłowym dziecka. Małe dziecko nie jest jeszcze w wystarczającym stopniu zainteresowane nauką. Nieumiejętne organizowanie przedwczesnego nauczania może prowadzić do rezultatów szkodliwych lub niechęci dziecka do uczenia się. Warto natomiast pamiętać, że małe dziecko uczy się przy okazji, np. współpracy w domu, zabawy itp.

Proces systematycznego kształcenia rozpoczyna się w szkole. Jego pomyślny przebieg zależy od stanu zdrowotnego i rozwojowego dziecka przystępującego do nauki szkolnej. Dobry start jest niezwykle ważny, bo ma poważny wpływ na stosunek do nauki i szkoły, na jego motywację do uczenia się¹.

Dziecko jest chłonnym podmiotem, uczącym się miłości, dążącym do aktywności i samorealizacji, rozwijającym swoje predyspozycje w procesie dialogu z dorosłym wychowawcą. W toku edukacji żłobkowej/przedszkolnej jest pobudzana i zaspokajana jego ciekawość, poprzez doświadczanie przestrzeni zgodnie z potrzebami i możliwościami dzieci, co skutkuje prawidłowym ich rozwojem. Ta całość właśnie zależy od warunków jakie stwarzają poszczególne systemy oświatowo-wychowawcze.

W ten nurt wpisuje się rozprawa doktorska Pani Magister Katarzyny Tomasik-Abdelsamie na temat: *Wczesna opieka i edukacja dzieci w Niemczech. Stan aktualny i kierunki rozwoju*, napisana pod kierunkiem dr hab. Inetty Nowosad, prof. UZ (Zielona Góra 2019). Podjęte rozważania dotyczą ważnego, jeszcze w pełni nie rozpoznanego problemu.

¹ Adamek I., *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 2000; Duraj-Nowakowa K., *Planowanie integrowania edukacji wczesnoszkolnej. założenia i scenariusze zajęć*, Kielce 2001; Klus-Stańska D., *Adaptacja szkolna siedmiolatków*, Olsztyn 2004

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska jest poprawna pod względem struktury, poziomu prowadzonych analiz i narracji. Rozprawa doktorska, licząca 285 stron, składa się z wprowadzenia, pięciu rozdziałów, podsumowania i wniosków, bibliografii. Struktura pracy jest logiczna, poszczególne rozdziały i podrozdziały wypływają jeden z drugiego tworząc spójną całość. Język prowadzonej narracji jest zrozumiały, poprawny i komunikatywny. Do napisania tej monografii Autorka wykorzystała liczne źródła archiwalne, prawne i rozproszone, a przede wszystkim publikacje zwarte w języku ojczystym i niemieckim.

W pierwszym rozdziale zatytułowanym *Wczesna opieka i edukacja dzieci w perspektywie europejskiej* Autorka interpretuje podstawowe dla rozprawy terminy, tj. opieka, edukacja, wychowanie i kształcenie oraz system oświatowo-wychowawczy. W tym też celu pokazuje ewolucję na przestrzeni historii niemieckich instytucji opiekuńczych i edukacyjnych dzieci do 6 r.ż., orientując się na scharakteryzowanie współczesnych międzynarodowych organizacji i systemów wychowania przedszkolnego. Słusznie zauważa, że osoba pracująca z dzieckiem, to nie tylko opiekunka, ale i wychowawca, pierwszy pozarodzinny nauczyciel dziecka. Zaś żłobki i przedszkola są pierwszymi instytucjami poza rodzinnymi, w których zachodzi proces wczesnej edukacji i socjalizacji.

Natomiast w drugim rozdziale zatytułowanym *Konstituowanie się instytucji przedszkolnej w Niemczech* Pani magister scharakteryzowała kształtowanie się instytucji przedszkolnej w Niemczech, również jest to studium o charakterze historycznym, czyli od początku XIX wieku do momentu zjednoczenia się Niemiec. Bogate są niemieckie tradycje pedagogiczne (naukowe i pragmatyczne) dbałość o jakość oddziaływań na najmłodszych, czemu Autorka daje wyraz. Pokazuje ewolucję niemieckich żłobków i przedszkoli od ochronek po współczesne instytucje, od działalności filantropijnej po państwową.

Kolejno ukazuje – w trzecim rozdziale *Zinstytucjonalizowana opieka i edukacja dzieci w Niemczech* – aspekty prawne, organizacyjne i modele wczesnej adaptacji dziecka oraz dostępność do opieki i edukacji dzieci do lat 6. W każdym momencie ich wartością dodatnią było i jest życie i zdrowie dzieci. Niniejsze dostrzegamy już w tekstach okresu oświecenia, np. D.M.T. Krajewskiego dotyczące wczesnego kształcenia umysłów bez wykorzystania książek. Słusznie Pani Doktorantka czyni sięgając do europejskiej historii wychowania, bowiem to właśnie badania historyczne pozwalają dostrzec tendencje, wykryć i poznać prawa rozwoju społecznego. To przeszłość każdej społeczności ma znaczenie i jest impulsem dla teraźniejszości. To właśnie pierwsze myśli o dziecku i dzieciństwie przyczyniają się na kształt współczesnych koncepcji pedagogicznych.

Zaś akta prawne wskazują kierunki rozwoju instytucjonalnej formy opieki nad dziećmi do 6 r. ż. One też przyczyniają do komercjalizacji i instrumentalizacji edukacji wczesnodziecięcej, co jest jaskrawo dostrzegalne we współczesnej Polsce. Ten etap edukacji winien mieć charakter naturalny, a nie formalny.

Dzięki tym trzem rozdziałom, Autorka zrealizowała cel teoretyczny podjęty w niniejszej dysertacji, ale również problemy szczegółowe od 1 do 6 i od 11 do 15, które są zinterpretowane dopiero na 135-136 str. niniejszej rozprawy.

Kolejny rozdział, tj. czwarty to *Metodologiczne założenia badań własnych*. Na początku rozdziału Pani Magister uzasadnia podjęcie tematu i badań, które są zorientowane na ukazanie stanu aktualnego i kierunków rozwoju wczesnej opieki i edukacji dzieci w Niemczech, co zaliczamy do penetracji pedagogiki porównawczej. One pozwalają lepiej zrozumieć zjawiska pedagogiczne w kontekście danego systemu edukacyjnego oraz umożliwiają doskonalenie innych rozwiązań. Na tej podstawie sprecyzowała cele badań własnych. Pierwszy poznawczy odniosła do rozpoznania i opisu stanu aktualnego, rozwoju i form wczesnej opieki i edukacji w Niemczech, który w pełni osiągnęła, co zaprezentowała w rozdziale piątym. Zaś cel teoretyczny Doktorantka skupiła na opisie i wyjaśnieniu kategorii wczesnej opieki i edukacji „w rozwoju myśli naukowej kształtowanej i rozwijanej w obszarze niemieckich doświadczeń pedagogów, jak i adekwatnie formowanych wytycznych dotyczących form organizacyjnych składających się na opracowanie teoretycznego modelu ich rozwoju i przemian” (127-128). Cel ten osiągnęła już dokonując studiów i porównania literatury przedmiotu i podstaw prawnych, co przedstawiła w rozdziałach 1-3. Zaś celem praktycznym uczyniła „wskazanie możliwości wykorzystania niemieckich doświadczeń w rodzimej polityce oświatowej” (s. 128), który również osiągnęła, czemu daje wyraz w rozdziale piątym i podsumowaniu dysertacji.

Problemy badawcze (główny i 15 szczegółowych) prawidłowo sprecyzowała w czwartym podrozdziale. Problemy szczegółowe od 1 do 6 i od 11 do 15 (s. 135-136) Autorka już zrealizowała w pierwszych trzech rozdziałach teoretycznych. To więc sugeruje, że dysertacja doktorska mogłaby mieć inną strukturę, tzn. rozdział czwarty winien być pierwszym. Jest to oczywiście tylko sugestia.

Ostatni rozdział *Instytucjonalne formy wczesnej opieki i edukacji dzieci w niemieckich krajach związkowych* poświęcono interpretacji wyników badań własnych obejmujących opiekę i edukację dzieci do lat 6 w Niemczech w poszczególnych landach. Tutaj Autora tekstu nie analizuje naczelnego tematu adekwatnie do postawionych problemów szczegółowych. Rozdział ten jest podzielony na 16 punktach, które odpowiadają

poszczególnym landom. Instytucjonalne formy wczesnej opieki i edukacji dzieci w Niemczech analizuje według schematu: dostęp do wczesnej edukacji, finansowanie i inwestycje w tym obszarze oraz wspieranie i jakość tych instytucji. Pragnę zauważyć, że zrealizowano 7, 9 i 10 badawcze problemy szczegółowe. Niniejsze potwierdza moją sugestię o zmianie struktury dysertacji, tzn. rozdział czwarty winien być pierwszym, i kolejno obecny pierwszy, drugi, trzeci i piąty. Proponowany układ pracy odpowiada przyjętej metodzie, tj. monografii pedagogicznej.

Reasumując powyższe spostrzeżenia, zauważam jednoznacznie, że treść pracy ujmuje wyczerpująco istotę podjętego tematu, który z punktu widzenia stanu wiedzy jest poprawnie zinterpretowany i istotny społecznie. Naczelny temat pracy oraz tytuły rozdziałów są konsekwentnie realizowane w pięciu rozdziałach, które stanowią logicznie powiązaną całość. Problem pracy został jasno sprecyzowany, teoretycznie uzasadniony i empirycznie udowodniony. Interpretacja teoretyczna obranego problemu i analiza wyników badań własnych uwzględnia dotychczasowy stan wiedzy w obranej dziedzinie oraz stanowi logicznie wzajemnie powiązaną całość, co decyduje o głębi tejże analizy. Dzięki analizie wyników badań własnych Doktorantka, znacznie wzbogaca dotychczasowy stan wiedzy, pogłębia jej zakres. Zachowana jest duża ostrożność i poczucie odpowiedzialności w wydawaniu sądów i precyzja w ich formułowaniu. Wnioski, oceny zawarte w rozprawie są ostrożne, spójne i precyzyjne. Podsumowując własne spostrzeżenia i analizy, uważam dobór recenzowanego tekstu za w pełni zasadny, treściowo niezwykle ciekawy, wartościowy i adekwatny do współczesnych potrzeb społecznych i edukacyjnych.

W konkluzji - mimo moich drobnych spostrzeżeń, nad którymi możemy polemizować - biorąc pod uwagę treść przedłożonej pracy doktorskiej rekomenduję niniejszą rozprawę z dużą przyjemnością jak i rzetelnością oraz wewnętrznym spokojem do zamknięcia przewodu doktorskiego.

Przedstawiona mi do oceny praca doktorska *Wczesna opieka i edukacja dzieci w Niemczech. Stan aktualny i kierunki rozwoju* Pani Magister Katarzyny Tomasik-Abdelsamie spełnia wymogi ustawowe (jest to Art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki wraz ze zmianami z 2005 r.) i kwalifikuje się do dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

Przedstawiona mi do oceny praca doktorska Pani Magister Katarzyny Tomasik-Abdelsamie spełnia wymogi ustawowe i kwalifikuje się do dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

